

tanut maisemaa huomattavasti enemmän kuin sotavarustusten rakentaminen 1900-luvulla, jolloin kumpikin valtio pyrki voimakkaasti muuttamaan Karjalan kannasta konfliktialueeksi. Viimeisen 15 vuoden aikana suomalaiset järjestöt ovat pystyttäneet Kannakselle muistomerkkejä Suomen historian kannalta merkittävien paikkojen ja tapahtumien muistamiseksi. Vastaavaa työtä tekevät venäläisen Karelja-yhdistyksen jäsenet.

Teosten julkaiseminen on merkittävä kulttuuriteko. Kirjoittajat pyrkivät valottamaan venäläisille lukijoille, joihin kuuluvat myös Karjalan kannaksen asukkaat, ”pienen isänmaansa” historian tutkimatonta aikakautta. Vaikka kirjoittajien näkemyksissä onkin eroja, kaikki nämä teokset edistävät Karjalan kannaksen kehittymistä alueeksi, joka mahdollistaa naapurimaiden laajan kanssakäymisen.

Zanna Solomina

Virolaisten naisten elämää

Kirss, Tiina, Kõresaar, Ene ja Lauristin, Marju (eds.): *She Who Remembers, Survives. Interpreting Estonian Women's Post-Soviet Life Stories*. Tartu: Tartu University Press, 2004. 346 s.

Rajamaamaisemat-projektissa tutkitaan maisemassa olevia rajoja sekä tilan että ajan näkökulmasta (ks. Palang tässä julkaisussa). Maiseman muuttamista voidaan seurata kolmella tasolla, jotka ovat maiseman fyysinen muuttuminen, tapa jolla paikalliset ihmiset muokkaavat ja havainnoivat maisemaa sekä vallitsevien ideologioiden ja representaatioiden mukainen maiseman tulkinta. Maisemaa käsitellään elettyinä tilana, jossa havainnointi liittyy läheisesti arkipäivän käytäntöihin. Näitä voidaan tutkia elämäkerrallisin metodein. *She Who Remembers, Survives* auttaa ymmärtämään maiseman aikarajoja.

Elämäkertojen tutkimuksen historiografiassa on samoja murroskohtia kuin 1900-luvun Viron historiassa, johon kuuluu 50 vuoden hiljaisuuden aikakausi. Rutt Hinrikusen ja Ene Kõresaaren kirjoitus on lyhyt mutta merkittävä yleiskatsaus virolaisiin elämäkertoihin ja niiden tutki-

mukseen. Siinä kuvataan, miten ”elämäkerrallinen muutos” tuli entisiin kommunistisiin maihin (myös Viroon) samaan aikaan kuin Neuvostoliitto hajosi, kuinka ”laulavan vallankumouksen” vuodesta 1988 alkaen sirpaleisiin, tuhattuihin ja puolueellisiin dokumentteihin perustuvasta historian lähdeaineistosta johtuvat historian aukkokohtat on täytetty omaelämäkerrallisella lähdeaineistolla. Kyse on historian palauttamisesta kansakunnalle, jokaisellahan on oikeus elämäkertaan. 1920-luvun ”petetyn sukupolven” lähettämät elämäntarinat keskittyvät pääasiassa neuvostoaikakauden alistamisiin ja selviytymisiin. Ne ovat epätavallisen tavallisia elämäntarinoita. Toisinaan sama kirjoittaja on kirjoittanut muistelmansa uudelleen ja uudelleen eri aikakausina ja paljastaa tätä kautta kunkin yhteiskunnallistaloudellisen kerrostuman luonteenomaisuuksia. Vielä vuonna 1997 kirjoittajat miettivät, mitä tapahtuu, jos antaa muistelmansa museoon ja venäläiset tulevat sen jälkeen takaisin. Tällaisissa kysymyksissä aikaviiveet tulevat näkyviksi, samoin siinä, että ensimmäiset kehotukset kerätä venäjänkielisiä elämäntarinoita julkaistiin vuonna 2003. Tuskalisten muisteloiden parantavan

vaikutuksen hyödyllisyydestä ei ole vielä keskusteltu julkisesti.

She Who Remembers, Survives -teoksen taustalla on Viron henkilöhistoria yhdistyksen toiminta. Yhdistys perustettiin Tartossa vuonna 1996 Viron kirjallisuusmuseon ja Viron kulttuurihistoriallisen arkiston suojeluksessa suomalaisten kollegoiden ystävällisellä tuella.

Teos on erinomainen esimerkki poikkitieteellisestä tutkimuksesta, joka yhdistää folkloristikan, etnologian, sosiologian ja populaarikulttuurin tutkimusalat tarkastellessaan yksilöiden elämäkokemuksia ja niiden vaihtuvuutta yhteiskunnallis-historiallisessa ympäristössä. Tutkimus esittelee kaikki tämänhetkisen tehtäväkentän tärkeimmät käsitteet: identiteetti, aktiivinen toimija, kokemus, muisti, konteksti ja kvalitatiiviset metodit. Yksilöiden ja ryhmien sopeutuminen 1900-luvun poliittisiin, sosiaalisiin ja kulttuurisiin muutoksiin on projektin keskipiste ja keskeisellä sijalla myös uudessa kulttuuri-maantieteessä.

Kirjassa on yhdeksän englanninkielistä virolaisen naisen elämäntarinaa, joita on lyhennetty, ja seitsemän näihin elämäntarinoihin perustuvaa tutkimusartikkelia, joiden kirjoittajat ovat virolaisia naisfolkloristeja, etnologeja ja -sosiologeja. Lähdetekstejä ei ole valittu sen perusteella, kuinka virolaiset naiset tarkastelivat elämäkokemuksiaan naisina, vaikka ne tarjoavatkin viitteitä (kuten esimerkiksi sen tosiasian, että ideologiat ovat pääosin miesten luomia) yksityiskohtaisempaa sukupuoliantalyysiä varten. Tekstit valittiin monen muun erilaisuutta ja erottelevuutta tuovan tekijän perusteella. Valintaan vaikutti myös kunkin kirjoittajan sosiaalinen ympäristö. Tutkimusartikkeleita edeltää Tiina Kirssin, virolaisen diasporan uhrin, kirjoittama johdanto ja edellä mainittu Rutt Hinrikusin ja Ene Kõresaaren

”Yleiskatsaus elämäntarinoiden kokoamiseen ja tutkimukseen Virossa”. Teoreettisen johdannon ”Muisti, aika, kokemus ja elämäntarinoiden tutkijan katse” on kirjoittanut Ene Kõresaar. Kirjan johdanto-osassa esitellään myös kirjoittajat.

Teos poikkeaa muista vastaavista virolaisista elämäntarinakirjoista siinä, että (1) se ei sisällä pelkästään elämäntarinoita, (2) se on eräs ensimmäisistä englanninkielisistä tästä aiheesta kirjoitetuista kirjoista, (3) se kertoo virolaisten naistraktorinkuljettajien ja saksalaisten riiston aikana eläneiden naisten elämäntarinoita niiden 1990-luvulla paljon kerrottujen Siperiaan karkotettujen ihmisten elämäntarinoiden lisäksi ja (4) se esittää kolme elämäntarinaa virolaisista naisista, jotka kuuluvat samaan sukulinjaan. Tämä on hyvin poikkeuksellista, sillä tavallisesti isien osa elämäntarinoissa on paljon suurempi kuin äitien.

Hinrikus ja Kõresaar ovat esittäneet kolme tapaa, joilla elämäntarinoita on käytetty Virossa lähdeaineistona, mutta he eivät mainitse maisemanmuutoksen tulkintaa. Maisemanmuutoksen kannalta kiinnostavia ovat teoksessa esitetyt Minnan, Ainon ja Elminen tarinat Kohtla-Järveltä, joka on yksi projektin tutkimusalueista, ja niiden analyysit. Minna menee nuorena tyttönä naimisiin Etelä-Virosta kotoisin olevan sosialistin kanssa. Päästyään saksalaiselta vankileiriltä Minna asettuu toisen, venäläisen, aviomiehensä kanssa Kohtla-Järvelle. Vieläkin hän havaitsee, että hänen takapihallaan on jonkun muun hedelmäpuita. Ainon tarina on tyypillinen Siperian-kokemus. Siperiasta palattuaan hänen ei annettu asua kotikaupungissaan ja hän sai asuinpaikan Kohtla-Järveltä, joka tunnettiin tuolloin Viron Siperiana. Elminen vanhemmat olivat virolaisia ja asuivat Peipsi-järven toisella puolella, ja

siksi hän joutui kokemaan kollektivisoinnin kahdesti, ensin Venäjällä ja sitten Viron Neuvostotasavallassa. Elminestä tuli kommunistisen puolueen työkalu, ”neuvostojärjestelmän media-tähti”. Hänet lähetettiin Viroon esimerkkinä lojaalista kommunistista, ja hänestä tuli ensimmäinen virolainen naistraktorinkuljettaja. Elminellä ei ollut aavistustakaan Viron ensimmäisestä itsenäisyyden ajasta. Jokainen siis näkee elämäntarinansa omaa taustaansa vasten 1900-luvun poliittisten olosuhteiden kuohunnasta johtuen. Tunnettu yhteiskunnallisen viestinnän professori Marju

Lauristin toteaa, että ”uhrien” ja ”sankarien” välisistä ilmeisistä eroista huolimatta totalitaarinen hallinto onnistui tekemään ihmisistä järjestelmän passiivisia objekteja.

Idea kirjan kansikuvaan on Tiiu Jaagon, jonka mukaan se on osuva vertaus virolaisten naisten elämästä. Hän sai ajatuksensa Minnan tekstistä ”Onko olemassa sellaista asiaa kuin kohtalo? En tiedä, olenko edelleen sama ihminen. Mutta siitä olen varma, että olen kuin voikukka, joka tunkeutuu mustan asfaltin läpi kevätaurinkoon.”

Anu Printsman